

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

КОСТРОМІНА ГАННА МИХАЙЛІВНА

УДК 141.7:001.101]:316.3 (043.3)

**ФІЛОСОФСЬКА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ЗНАННЯ У ВЕКТОРІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
СУСПІЛЬСТВА**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Костроміна

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі теорії та практики управління Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат філософських наук, доцент
Мельниченко Анатолій Анатолійович,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського», доцент кафедри
теорії та практики управління.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Доній Наталія Євгенівна
Академія Державної пенітенціарної служби,
професор кафедри економіки та соціальних
дисциплін;

доктор філософських наук, доцент
Сакун Айта Валдуrowна
Київський національний університет
технологій та дизайну,
завідувач кафедри філософії, політології та
українознавства.

Захист відбудеться 21 червня 2019 року о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 21 травня 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.П. Кивлюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Зростання ролі знання у розвитку суспільства змушує спрямовувати дослідницькі зусилля на пошуки гуманістичної стратегії глобального цивілізаційного поступу. При цьому в освоєнні та нарощуванні природних, людських і суспільних ресурсів зіштовхуються технократичний і гуманістичний підходи. Сучасні спроби пошуку оптимальної, науково обґрунтованої стратегії поступу цивілізації по-новому актуалізують століттями відоме гасло: «Знання – сила», адже часто вони пов'язані зі з'ясуванням ролі знання у процесах функціонування і розвою соціальних систем на засадах концепції сталого розвитку суспільства, якій, безсумнівно, іманентна гуманістична спрямованість.

Сучасне продукування наукового знання і його свідоме цілеспрямоване застосування до удосконалення суспільних процесів з метою досягнення збалансованого, сталого розвитку може стати результативним, якщо здобуде наукове обґрунтування і базуватиметься на філософському дослідженні соціального потенціалу знання і шляхів його актуалізації.

Філософська концептуалізація соціального потенціалу знання у світлі сучасних суспільних стратегій уможливорює наукове визначення суттєвих світоглядних орієнтирів для забезпечення раціональної керованості соціальних процесів та перетворення історичних змін на стійкий за своїм характером розвиток. Зростання когнітивної дослідницької культури, інженерної і науково-практичної творчості, інтелектуального, технологічного, освітнього потенціалу має своїм джерелом знання, його генерування, інтеграцію, передання, зберігання, обробку, обмін, доцільне використання тощо.

Проблематика інноваційного використання знання для потреб суспільного прогресу надзвичайно актуалізується за умов соціальних змін і трансформацій на шляху глобалізації, що супроводжуються кризовими процесами, посиленням усіляких ризиків, дестабілізацією. Передбачити турбулентність соціальних катаклізмів, і тим самим зумовити їх мікшування, дозволить соціально-філософське узагальнення і наукове дослідження соціального потенціалу знання і вектору його спрямування на досягнення цілей сталого розвитку суспільства. Адже знання, каталізатором втілення яких є наука, визнається генератором якості розвитку і критерієм освітнього і техніко-технологічного потенціалу кожної країни світу. Активізація інноваційних чинників розвитку суспільства, що ґрунтуються на знаннях, – науки, освіти, інженерії, – та розкриття їх потенціалу у потужному людському розвитку і високих технологіях на світовому рівні – саме це становить джерело стійкого соціального поступу. Здійснення сталого розвитку, успіх чи неуспіх руху як цивілізації загалом, так і України зокрема у цьому напрямку, цілком залежать від наукового осмислення граничних, –

власне, філософських, – основ його практичного спрямування, від теоретичної обумовленості та методологічної обґрунтованості конкретних соціально-історичних перетворень на цьому шляху.

Ступінь наукової розробки проблеми. Міждисциплінарний характер дослідження вимагає звернення до різних галузей знань.

Теоретичну основу дослідження знання складає доробок з соціології знання (П. Бергер, Т. Лукман, Н. Штер), соціології мислення (К. Мегрелідзе).

Різні аспекти філософської рефлексії проблем знання представлено у працях Н. Доній, (аксіологічні аспекти та проблеми творчості), Е. Герасимової (соціокультурні принципи економічного знання), О. Волкова (антропологічні аспекти), В. Кушерця (соціальні виміри), В. Вашкевича (наукове знання та наукова картина світу), А. Сакун (сучасне філософське пізнання).

Соціальну природу пізнання досліджували В. Мотрошилова, Є. Режабек, Г. Старк, І. Ватін, Ю. Тіщенко.

Над проблематикою з соціальної епістемології плідно працювали та працюють такі дослідники, як Е. Голдман, Д. Блур, С. Фуллер, Фр. Шмітт, Д. Дубровський, І. Касавін, В. Лекторський, О. Мамчур, Л. Маркова, Л. Мікешина, Ю. Моркіна, В. Порус, В. Розін, В. Стьопін, Б. Юдін та ін. Серед вітчизняних науковців проблемами соціальної епістемології займаються Г. Глушкова, Т. Каменська, Ю. Малишена, М. Наумова, Н. Отрешко, Ю. Яковенко, А. Яковенко, А. Ячний.

Окрім соціальної епістемології, вельми плідними є такі напрями, як епістемологія історії (М.В. Бахтін), історична епістемологія (А. Мегілл, М. Кукарцева), культурно-історична епістемологія (Б. Пружинін, В. Яковлєв), епістемологія культури (С. Кримський, Б. Парахонський, В. Мейзерський, Ю. Ларін, О. Павлов, О. Яркова), еволюційна епістемологія (К. Лоренц, Ж. Піаже, Д. Кемпбелл, К. Поппер, О. Князева).

У дослідженнях соціального потенціалу спостерігається досить великий діапазон наукових інтенцій. Зокрема: соціальний потенціал інноваційного економічного та сталого розвитку вивчали Е. Лібанова, М. Хвесик, Т. Петрушина, В. Головатюк, І. Маслова; соціальний потенціал регіонів розглядали В. Дубіщев, В. Прохорова, Я. Луценко, М. Кримова, О. Дрегалю, В. Ульяновський, В. Бризгалов, В. Крикуненко, Т. Шехіна, Т. Зайцева, Е. Каргаполова, Т. Файзулін; соціальний потенціал суспільства аналізували Л. Панкова, А. Докторович, Л. Шагієва, С. Штирбул. Соціальний потенціал промисловості, підприємства, колективу досліджували Н. Тютюнник, Н. Коленда, О. Новікова, Л. Логачова, В. Старінська, В. Бокарева, Г. Левченко. Галузеву специфіку соціального потенціалу визначали Е. Полякова, М. Артюхіна, В. Жуковська, О. Павлова, С. Ільїних, К. Колін. Соціальний потенціал особистості розглядали Н. Козло, Р. Нугаєв.

Діяльнісний підхід у дослідженні феномену пізнання розробляли і використовували В. Швирьов, Е. Юдін, В. Давидов, В. Зінченко, Г. Щедровицький, П. Копнін, М. Злотіна, Е. Ільєнков, В. Босенко та ін. знані дослідники. Серед сучасних дослідників можна назвати А. Майданського, О. Полухіна, О. Федосєєнкова.

Розкриттю соціально-філософських аспектів категорій присвячені дослідження Є. Андроса, Є. Бистрицького, М. Булатова, С. Кримського, С. Кошарного, В. Табачковського (розглядали питання функціонування категорій у культурі), С. Васильєва (взаємодія категорій із мовними формами), В. Кузнєцова, Л. Озадовської, В. Храмової, В. Шинкарука (взаємозв'язок категорій, науки та наукового знання), В. Звігляніча (світоглядні аспекти категорій), О. Яценка (соціально-практична природа категорій), В. Семенова (історична генеза категорій).

Дослідженню проблем розвитку та функціонування освіти у сучасному суспільстві присвячені роботи Т. Андрущенко, Р. Вернидуба, В. Воронкової, Т. Жижко, О. Кивлюк, Д. Свириденка, І. Каленюка, С. Клепка, А. Колота, О. Кукліна, С. Куцепал, В. Савельєва, С. Терепищого.

Світ науки представлено у працях таких науковців: Н. Вавіліна, Б. Латур, І. Жукович, І. Єгоров, А. Гончаренко, В. Куранта, Т. Куранта, Ю. Рижкова, Т. Стеценко, Т. Шокун, А. Ярчук.

Питанням єдності інженерії та науки (технонауки) присвячені праці О. Аргамакової, Б. Бенсауд-Вінсент, С. Лоев, Н. Чернікової, Д. Чернікової, І. Герасімової, В. Розіна, Г. Хоттис.

Технонаука як предмет дослідження представлена у роботах Б. Юдіна, О. Бризгаліної, О. Столярової, М. Бейлін, Н. Ястреб.

Соціальна інженерія стала об'єктом дослідження у працях А. Мельниченка, Ю. Резніка, Е. Волкова, А. Ячного. Взаємозв'язок соціальної інженерії, соціальної технології та техніки досліджували В. Горохов, М. Декер. Питання інженерної освіти розглядали В. Іванов, А. Кайбіяйнен, І. Городецька, Т. Ткач.

Питання сталого розвитку досліджують М. Згуровський, О. Акімова, А. Мельниченко, О. Білорус, Є. Борщук, Г. Дейлі, З. Герасимчук, Ю. Мацейко, Л. Рижак, С. Тульчинська, М. Хвесик. Діалектичний підхід до визначення поняття «сталій розвиток» використовують В. Белояров, В. Мантатов, Л. Мантатова, Т. Ускова.

Інноваційний розвиток та економіка знань аналізуються у працях М. Дмитренка, О. Мініч, Н. Блума, Ю. Бажала, В. Гейця, В. Александрової, П. Ромера, І. Огірка, Л. Федулової.

Дослідженню інтелектуального потенціалу присвячені праці Л. Сохань, К. Липовської, Ю. Канигіна, Б. Малицького, В. Куценка, В. Удовиченка,

І. Опалєвої, В. Прошака, Б. Данилишина, С. Князя, Л. Холявки, В. Петренка, Н. Кульчицької, Л. Дерманської, Л. Дибби С. Пермінової, О. Моліної.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Загальний напрям дисертаційного дослідження пов'язаний з тематикою науково-дослідної роботи кафедри теорії та практики управління факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», згідно з науковою темою «Соціальні аспекти управління сталим розвитком України: державний та регіональний виміри» (№ 0111U003184). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» (протокол № 1 від 02.02 2015 р.).

Мета дослідження полягає у здійсненні філософської концептуалізації соціального потенціалу знання у векторі сталого розвитку суспільства.

Досягнення поставленої мети зумовило постановку і виконання таких дослідницьких завдань:

- розглянути класичні та некласичні стратегії дослідження знання;
- надати авторське тлумачення поняття соціальний потенціал знання;
- здійснити сучасне переосмислення кантівського підходу до дослідження знання як самодіяльного виявлення соціальної трансцендентальності у категоріях;
- проаналізувати характер розкриття соціально-історичного потенціалу категорій як форм теоретичного знання і наукового розуму в філософії Г. Гегеля та у подальших філософських дослідженнях;
- обґрунтувати засади науково-освітньої та інженерної імплементації знання у конструювання соціуму;
- розкрити роль теоретичного знання у генеруванні сталого суспільного розвитку.

Об'єктом дисертаційного дослідження виступає знання як соціальний феномен в його філософських вимірах і в контексті пошуку стратегій розвитку сучасного суспільства.

Предметом дослідження є соціальний потенціал знання і вектори його актуалізації в процесі здійснення стратегій сталого суспільного розвитку.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань застосовано філософські принципи наукового дослідження (об'єктивності, розвитку, історизму, єдності мислення і буття, детермінізму). Метод компаративного аналізу використано під час розгляду концепцій знання. Принципи цілісності та універсального зв'язку, взаємозумовленості теорії і практики та системності дозволили визначити шляхи актуалізації соціального потенціалу знання та втілення його у суспільний розвиток. Застосування методів дедукції та індукції дозволило проаналізувати сутність та надати визначення

поняття соціального потенціалу знання. Для визначення цього поняття на рівні соціально-філософського узагальнення продуктивним виявився діяльнісний підхід.

Дослідження процесу актуалізації соціального потенціалу знання зумовило необхідність звернення до діалектичного методу. Рефлексія процесів виявлення соціальності знання через набуття ним понятійно-категоріальної форми потребував залучення методу єдності логічного та історичного.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у здійсненні концептуально-завершеного соціально-філософського дослідження соціального потенціалу знання у векторі сталого розвитку суспільства. Новизна наукових результатів дисертаційного дослідження конкретизується у таких положеннях:

Вперше:

– здійснено філософську концептуалізацію соціального потенціалу знання та запропонована авторська інтерпретація поняття шляхом рецепції іманентної категоріям (передусім філософським) соціальності, яка становить їх культурно-історичний зміст і збагачується, акумулюється, інтегрується, узагальнюється в ході розвитку суспільства. Доведено, що соціальний потенціал знання гранично повно розкривається і здійснюється у розвитку суспільства лише тоді, коли здобуває категорійного виразу і стає активною формою діяльності, суб'єктивної практики свідомих, цілеспрямованих соціальних перетворень;

– обґрунтовано, що соціальний потенціал знання має інтенцію до актуалізації у розвитку суспільства через свідому доцільну діяльність історичних суб'єктів у таких формах як освіта, наука, інженерія, а також зроблено висновок про те, що застосування категорій переходить зі сфери розвитку теоретичних форм і методів науки у сферу інженерії – створення і застосування наукомістких технологій, в освіту та науково обґрунтоване управління соціальними процесами і суспільним розвитком, що, у свою чергу, потребує відповідних суспільних інституцій і важелів. Таким чином, наука, освіта, інженерія разом з багатством людського та інтелектуального розвитку є формами перетворення знання на інновацію і технологію практичного розкриття соціального потенціалу знання для здійснення стратегії сталого суспільного розвитку.

Уточнено:

– розуміння зв'язку знання та інтелектуального потенціалу, залежності його продукування, відтворення і зростання від трансферу знань, насамперед у його теоретичній формі; доводиться визначальна роль теоретичного мислення на рівні категорій у розвитку інтелекту та інноваційній діяльності, його значення для сталого суспільного розвитку;

– засадничі положення концепції сталого суспільного розвитку в аспекті єдності якісної освіти, наукових досліджень та інженерії у інноваційному циклі трансферу знань.

Набуло подальшого розвитку:

– кантівське визначення знання як узагальнення, синтезу, отримання якого залежить від форм чуттєвості та категорій, які самі є умовами пізнання, апріорно містяться у суб'єктивній здібності уявлення і не залежать від чуттєвого споглядання і досвіду;

– осмислення заснованого на історизмі способу осягнення поняттєво-категоріальних структур у їх не лише пізнавальній, логічній, але й соціальній ролі; розуміння категоріального синтезу знання, його теоретичного узагальнення як одного з найважливіших способів отримання і застосування знання в теорії і на практиці, як творчого категоріального мислення, без якого неможливо визначення і прогнозування стратегічних векторів суспільного розвитку.

Теоретичне та практичне значення дослідження полягає у здійсненні філософської концептуалізації соціального потенціалу знання завдяки набуттю ним категоріальної форми та актуалізації у розвитку суспільства через такі інституційні форми як освіта, наука, інженерія. Ідеї і положення дисертаційного дослідження можуть бути використані у закладах вищої освіти в процесі викладання широкого спектру дисциплін: «Філософія науки», «Філософія освіти», «Соціальна філософія», «Основи сталого розвитку», «Філософські основи наукового пізнання»; у якості теоретико-методологічної та методичної бази для подальших досліджень знання та його соціального потенціалу.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним завершеним науковим дослідженням, здійсненим на основі наукових праць українських та зарубіжних учених. Усі сформульовані висновки і положення новизни обґрунтовані автором на підставі особистих теоретичних досліджень.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи було оприлюднено у доповідях та тезах на міжнародних та всеукраїнських науково-теоретичних і науково-практичних конференціях: VIII Міжнародна науково-практична конференція «Творчість та освіта у вимірах XXI століття» (12-13 травня 2005 р.); III Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми управління» (29-30 листопада 2005 р.); IX Міжнародна науково-практична конференція «Творчість та освіта в інтелектуальних пошуках та практиках сучасності» (17-18 травня 2007 р.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми управління» (29-30 листопада 2007 р.); V Міжнародна науково-практична конференція «Соціальна робота і сучасність: теорія та практика» (22-23 травня 2008 р.); Міжнародна науково-практична

конференція «Матеріалізм і емпіріокритицизм» – шедевр світової філософської думки» (27-28 листопада 2008 р.); X Міжнародна науково-практична конференція «Творчість як корисне здійснення блага через істину у красі» (14-15 травня 2009 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Марксизм та сучасність: системна криза передісторії як предмет філософської рефлексії» (5 – 6 листопада 2009 р.); VII Міжнародна науково-практична конференція «Менеджмент якості освіти і новітні технології навчання у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору» (20-21 травня 2010 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Благодарная Украина – благородной Кубе» (3-4 листопада 2010 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Від посмішки Джоконди до посмішки Гагаріна (до 50-річчя від дня польоту в космос Ю.О. Гагаріна)» (07 квітня 2011 р.); XI Міжнародна науково-практична конференція «Творчість як основний ресурс відродження України» (12-13 травня 2011 р.); VI Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми управління – перспективні ідеї та технології» (1-2 грудня 2011 р.); III Міжнародна науково-практична конференція «Марксизм та сучасність: радянська філософія – вчора, сьогодні, завтра» (15 грудня 2011 р.); Всеукраїнська наукова конференція «Космологія та космонавтика: історія та перспективи» (18 травня 2012 р.); XII Міжнародна науково-практична конференція «Творчість як спосіб буття свободи» (16 травня 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Марксизм та сучасність: політекономічний, філософський та соціологічний виміри глобальної кризи (до 100-річчя виходу книги Рози Люксембург «Накопичення капіталу)» (21-22 листопада 2013 р.); XVII Міжнародна наукова конференція «Ільєнковські читання» (27-28 березня 2015 р.); XIII Міжнародна науково-практична конференція «Творчість у філософських вимірах» (14-15 травня 2015 р.); VII Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми управління: діалектика централізації та децентралізації» (10 грудня 2015 р.); XIV Всеукраїнська науково-практична конференція «Людяність творчості як творчість людяності» (25 травня 2017 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження, а також матеріали, що мають безпосереднє відношення до його теми, висвітлені у 30 наукових публікаціях, серед яких 5 статей опубліковано у фахових виданнях України з філософських наук (з них 1 – у співавторстві), 1 стаття у міжнародному іноземному виданні, що включене до міжнародних наукометричних баз, та 24 публікації – в інших виданнях та збірниках матеріалів конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Структура дисертаційного дослідження обумовлена специфікою дослідження, логікою розкриття проблеми, а також метою і завданнями роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які включають сім підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел після кожного розділу. Загальний обсяг дисертації становить 205 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **«Вступі»** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, проаналізовано ступінь її наукової розробки, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методологічну базу дослідження, сформульовано положення наукової новизни результатів дослідження, окреслено їх теоретичне й практичне значення, наведено дані про апробацію, публікації та структуру і обсяг роботи.

У першому розділі – **«Теоретико-методологічні принципи дослідження знання та його соціального потенціалу»** розглядаються класичні та неklasичні стратегії дослідження знання, надається авторське визначається поняття соціального потенціалу знання.

У підрозділі 1.1. – *«Стратегії дослідження знання у філософському дискурсі»* аналізуються основні підходи до дослідження знання як головного чинника сталого суспільного розвитку. Аналіз сучасних наукових досліджень та публікацій у періодичних виданнях засвідчує те, що виникають і викликають значний інтерес серед дослідників такі наукові напрями, що «виходять» поза традиційні логіко-гносеологічні межі в опануванні знання. Серед них: соціологія знання (П. Бергер, Т. Лукман, Н. Штер), соціологія мислення (К. Мегрелідзе), еволюційна епістемологія (Д. Кемпбелл, О. Князева, К. Лоренц, Ж. Піаже, К. Поппер), соціальна епістемологія (Д. Блур, Г. Глушкова, Е. Голдман, Т. Каменська, І. Касавін, В. Лекторський, Ю. Малишена, О. Мамчур, Л. Маркова, М. Наумова, Н. Отрешко, С. Фуллер, А. Ячний та інші), культурно-історична епістемологія (Б. Пружинін, В. Яковлев), епістемологія історії (М.В. Бахтін), епістемологія культури (С. Кримський, Б. Парахонський, В. Мейзерський) тощо. Продемонстровано, що поява цих напрямів відбувається як через введення методів спеціальних наук у епістемологію (наприклад, використання методів соціології у дослідженнях знання), так і через епістемологізацію теоретико-методологічних засад окремих наук і галузей знання (наприклад, епістемологія історії, епістемологія культури, еволюційна епістемологія). Найбільш вагомими і впливовими напрями є соціологія знання та соціальна епістемологія. Встановлено, що серед вітчизняних науковців епістемологічними питаннями дослідження знання займаються здебільшого соціологи.

У підрозділі 1.2. – «Розгортання поняття «соціальний потенціал знання» розглядається у соціально-філософському ракурсі соціальний потенціал знання. Виконана науково-пошукова робота змусила констатувати несформованість поняття «соціальний потенціал знання» у соціально-філософських та філософсько-історичних наукових працях. Не трапляється воно і в епістемологічних, культурологічних та інших споріднених з соціально-філософською проблематикою джерелах. У наукових дослідженнях триває процес теоретичного осмислення та визначення поняття «соціальний потенціал». Тому для експлікації поняття «соціальний потенціал знання» спочатку звернулися до аналізу наявних у науковій літературі тлумачень соціального потенціалу, до наукових розвідок з соціології та економічної теорії.

Результатом стало авторське тлумачення поняття «соціальний потенціал знання», як здатність людини, соціальних груп та суспільства в цілому до суспільно-перетворюючої діяльності, що стає спроможністю за допомогою певних інституційних форм, що організують і забезпечують імплементацію знання у суспільний розвиток і відповідно до його цілей. Актуалізація цього потенціалу, його розкриття у сталому розвитку суспільства може відбуватися у таких формах, як освіта, наука, інженерія. Умовою для цього є кристалізація соціальних зв'язків і форм спілкування у категоріальному апараті, який функціонує у системі суспільних відносин, інституцій, сфер життєдіяльності.

Варто зазначити, що наявність соціального потенціалу знання – це ще не його розкриття, не здійснення, не його актуалізація, не його опредметнення у суспільному розвитку. Запас, резерв, ресурс знання ще необхідно зуміти актуалізувати, використати, тобто перетворити можливість на спроможність. Тобто процес імплементації знання у соціальний розвиток здійснюється через діяльність системи певних інституцій, серед яких провідними, на нашу думку, є наукові, освітні, інноваційно-інженерні. Актуалізація потенціалу не відбудеться без соціальної активності, організованої волі та свідомої дії соціальних суб'єктів. Суб'єктність виховується і формується у суспільстві, певною мірою через науково-освітню й інженерно-конструкторську діяльність та у відповідних конституційованих формах її організації. Саме від сформованості знання залежить той спосіб, у який люди організують й застосовують свої соціальні сили, інституції, що своєю діяльністю регулюватимуть цей процес та спрямовуватимуть його у напрямі досягнення цілей сталого розвитку суспільства.

У другому розділі «**Філософська експлікація соціального потенціалу знання у поняттєво-категоріальних формоутвореннях**» здійснюється спроба по-сучасному переосмислити кантівське осягнення знання і його виникнення у самодіяльності суб'єкта, аналізується соціальність та

історичність гегелівського тлумачення категорій як форм теоретичного знання і наукового розуму, прослідковується подальший розвиток вчення про поняттєво-категоріальні структури у філософії ХХ століття.

У підрозділі 2.1. *«Сучасне переосмислення кантівського осягнення знання і його виникнення у самодіяльності суб'єкта»* розглядаються питання, що стосуються передусім процесів продукування знання, місця і значення поняттєво-категоріальних формоутворень, зокрема, категорій у цьому процесі. Виявлено, що суттєвим для даного дослідження є положення І. Канта про достовірність знання про явища, дані у досвіді. Між суб'єктом та об'єктом пізнання немає переходу, переносу, передавання об'єктивного реального змісту в думку. Тобто зміст пізнання виникає у самому суб'єкті і знання є результатом суб'єктивного синтезу. Плідним для досягнення мети дослідження також є те, що І. Кант у доведенні можливості достовірного знання про явища звернув особливу увагу на значення категорій, як інструменту синтезу результатів сприймання. Вживання категорій є не лише підведенням під них різноманітних даних, отриманих через чуттєве споглядання, але є ще й синтезом, узагальненням матеріалу досвіду в судженнях. Категорійна форма мислення, категорійний синтез знання як важливіший спосіб узагальнення, елемент пізнання, є водночас проявом творчої активності суб'єкта.

У підрозділі 2.2. *«Соціальність та історичність гегелівського тлумачення категорій»* розглядається важливе для експлікації соціального потенціалу знання гегелівське розуміння мислення з його категоріями і предмета логіки як науки, передусім встановлення його об'єктивності, а саме того, що до мислення відноситься також і процес опредметнення, відчуження думки, тобто процес її чуттєво-предметного втілення, практичного здійснення через логіку дій, кристалізація в чуттєво-природному матеріалі, в світі речей, що споглядаються в чуттєвому досвіді.

У підрозділі 2.3. *«Вияв соціального потенціалу знання у формі поняттєво-категоріальних структур»* аналізується подальший розвиток досліджень категорій та окреслюються основні напрями: матеріалістична концепція категорій в діалектиці як логіці та теорії пізнання; некласичні концепції, у яких представлено лінгвістичні та аналітичні аспекти категорій; – постнекласичні концепції в яких категорії визначаються як форми культури та комунікативні регулятори. Відправним пунктом першого напрямку є утвердження соціальної природи категорій. Вони є не тільки загальними формами руху природної реальності, а й загальними формами суспільно-історичної людської діяльності, соціально-практичним рухом, що пізнається і відображається у свідомості людини та її думці. В межах другого напрямку спостерігається в цілому негативне ставлення до категорій. Вони лише поняття, що відносяться до метафізики і науковці досліджують їх

лінгвістичні та аналітичні аспекти. Останній напрям виникає на ґрунті діалектико-матеріалістичного розуміння категорій, як перехід від логіко-гносеологічного до світоглядно-філософського, соціокультурного розгляду категорій. Цей напрям у дослідженнях поняттєво-категоріальних структур досить яскраво представлено у вітчизняній науковій традиції.

У третьому розділі **«Актуалізація соціального потенціалу знання для забезпечення сталого розвитку суспільства»** досліджуються форми актуалізації соціального потенціалу знання, такі як наука, освіта, інженерія в контексті концептуалізації знання для забезпечення сталого розвитку суспільства. Зокрема, йдеться про науково-освітню та інженерну компоненти імплементації знань у конструювання сучасного соціуму, розкривається роль теоретичного знання для генерації сталого суспільного розвитку.

У підрозділі 3.1 *«Науково-освітня та інженерна компоненти імплементації знання у процесах конструювання соціуму»* прослідковується тенденція зближення, інтеграції науки, освіти та інженерії в інноваційних процесах, з одного боку, і економічного розвитку з інтелектуальним, інноваційним – з іншого. Досліджено, яким чином завдяки науковій, освітній, інженерній діяльності відбувається циркуляція знання, його життєвий цикл від виникнення, продукування до використання і втілення в соціально-історичний розвиток. Відзначено, що саме ці три форми діяльності функціонують як ключові пункти, системні ланки, своєрідні станції соціального трансферу знання, його руху і послідовного просування, починаючи від виникнення до застосування і здійснення.

У підрозділі 3.2 *«Знання для генерування сталого суспільного розвитку»* розкривається значення знання насамперед у його теоретичній формі для сталого розвитку суспільства. Показано, що при аналізі понятійно-термінологічного апарату концепції сталого розвитку, зазвичай наголос робиться на термін «сталий», а термін «розвиток» лишається осторонь, дослідники тлумачать його значення, як гармонійного, збалансованого та розуміння розвитку, при цьому, вважається чимось даним. Відмінності у трактуванні даного поняття також пов'язані не лише з різними перекладами, а й з різними масштабами досліджень. Підкреслено, що сталий розвиток є діалектичною суперечністю сталості і мінливості. Розвиток відбувається як досягнення визначених цілей завдяки інституційним формам, наприклад таким як освіта, наука, інженерія. Знання у формі категорій створює необхідні передумови і умови для самовідтворення і забезпечення суспільного саморозвитку на основі реалізації можливостей, здібностей і використання наявних у знанні ресурсів, тобто актуалізації його соціального потенціалу. Соціальний потенціал знання завдяки набуттю категоріальної форми входить в сферу науки, а потім повертається через певні інституції (освіту та інженерію), втілюється в суспільний соціальний розвиток. Отже,

знання здійснює свій специфічний кругообіг, оборот, цикл, у якому особлива роль належить теоретичному знанню, яке врешті рещт набуває форми наукової теорії перед тим як стати керівництвом для практичної дії у соціальних процесах і змінах.

Доводиться, що тільки творче науково-теоретичне, розумне мислення, організоване як система категорій в процесі пізнання, досягає знання загальних закономірностей розвитку дійсності, на основі яких воно розкриває зв'язок минулого, теперішнього і майбутнього руху, передбачає можливі тенденції його здійснення і виробляє ідеї таких суб'єктивних і об'єктивних форм буття які ще не існували в реальності. Саме на цьому ґрунтується його соціально-перетворювальна роль і функція у визначенні стратегії і здійсненні сталого суспільного розвитку. Творчий потенціал думки актуалізується і реалізується саме у логіко-теоретичній формі наукового розуму, що оперує вираженими у категоріях знаннями, в результаті чого в процесі мислення суб'єкт пізнання розкриває ті суперечності об'єктивного руху і причини проблемних ситуацій, усвідомлює ті рушії змін і тенденції розвитку, на яких будується розробка інноваційних рішень, конструктивних ідеї і теорій, що обґрунтовують практичні проекти та їх здійснення. Тобто таке мислення є генератором і каталізатором усвідомленого конструювання соціального розвитку як керованого, збалансованого і доцільного процесу історичного перетворення і творчості.

ВИСНОВКИ

Здійснивши у дисертаційному дослідженні відповідно до визначеної мети філософську концептуалізацію соціального потенціалу знання у векторі сталого розвитку суспільства можемо сформулювати наступні висновки.

1. У сучасному науковому просторі проблематика знання та пізнання опинилася на перетині класичних і некласичних настанов та дослідницьких підходів. Переміщення дослідницького інтересу із гносеології як загальної теорії пізнання до епістемології як теорії наукового знання викликано, по-перше, не стільки бурхливим розвитком науки, скільки активізацією застосування її результатів; по-друге, дослідженням пізнання як процесу, а не знання як результату. Разом з тим відбувається вихід за межі предметного поля окремих наук в сферу епістемологічної проблематики і встановлення міждисциплінарних зв'язків. Виникають нові напрями досліджень, а невизначеність предмету епістемології призводить не лише до звернення епістемології до методів соціології, але й повороту соціології до епістемологічної методології або епістемологічної трансформації її методологічних засад. При цьому відкриваються різні види включення виробництва знання у соціальні процеси.

2. Соціальний потенціал знання визначено як соціально-філософське поняття, що виражає єдність способів і засобів діяльності та спілкування, соціальних форм і функцій, які вироблені соціально-історично, зберігаються і передаються у соціокультурному наступництві за допомогою категорійного апарату, форм свідомості та мислення, які імплементуються у суспільний розвиток за допомогою соціальних інститутів, що переводять його у суб'єктну форму людських здатностей і спромог.

3. Відповідно до кантівської теорії виникнення знання, сутність знання полягає в узагальненні, синтезі, а отримання знання залежить від форм чуттєвості та категорій, що самі є умовами пізнання, способом, яким зазнає впливу суб'єкт. Вони апріорно містяться у здатності уявлення і не залежать від чуттєвого споглядання і досвіду. Самостійність категорій робить їх умовою та об'єктивною основою можливого досвіду, який отримується суб'єктом. Знання є результатом синтетичної пізнавальної діяльності суб'єкта і виникає завдяки його активності.

4. Проаналізувавши соціальність та історичність гегелівського тлумачення категорій, можемо зазначити, що в ході формуючої дії продуктивної праці люди формують, обробляють, утворюють не лише речі, природний матеріал, але і самих себе, своє самоусвідомлення і саморозуміння, так само як свій розум, його логіку та категорійний лад. Суттєвим є і те, що розвиток розглядається Г. Гегелем як суспільно-історичний процес самотворення людини, який вміщує у собі поставання мислення і знання, сходження до їх теоретичної форми у науковому пізнанні та філософії, на противагу суб'єктивно-психологічній трактовці логічного міркування за формальними правилами умовиводу, зафіксованому за допомогою мови. Це введення соціальної реальності та всесвітньої суспільної історії у предметне поле логіки становить колосальний крок уперед у розумінні інтелекту, освіти, науки і знання, їх ролі в усвідомленому вільному розвитку соціуму. Адже мислення з цієї точки зору здійснюється не тільки у вигляді мови, але і у реальних соціальних практиках, діях і вчинках людей, соціальних подіях, зв'язках і відносинах, в історичних суспільних формах. А категорії є апаратом пошуку та вироблення рішень тих проблем, які постають перед людством у процесі суспільного розвитку. Саме вони концентрують у собі універсальне знання про розвиток.

5. Знання у формі категорій створює необхідні передумови для самовідтворення і забезпечення суспільного саморозвитку на основі реалізації наявного у знанні потенціалу. Соціальний потенціал знання актуалізується через його функціонування в усіх сферах життєдіяльності соціуму і розкривається в процесі його соціокультурної об'єктивації та імплементації через інституційні організаційні форми, зокрема освіту, науку й інженерію. Іманентний зв'язок науки, освіти та інженерії виступає концептуальною

домінантою сталого розвитку суспільства. Втілення знання у суспільний розвиток, набуття ним інноваційного характеру, уможлиблюється завдяки інтеграції освіти, науки й інженерії для творчого вирішення існуючих суспільних проблем. З їх допомогою відбувається поєднання теорії та практики, подолання меж дисциплінарно диференційованих наук, перетворення природного в соціальне, культурне, людське.

6. З соціально-філософської точки зору основою інтелектуального потенціалу є знання, яке у своєму трансфері проходить через ланки свого перетворення і імплементації у процеси конструювання соціуму – освіту, науку, інженерію і стає особистісним знанням. Завдяки набуттю категоріальної форми воно входить у сферу науки, постає як теоретичне знання, набуваючи форми наукової теорії і надалі впроваджується в суспільний розвиток. Саме у такий спосіб забезпечується і сталість суспільного розвитку, і впровадження інновацій, і генерування нових історичних способів розвитку суспільства.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у наступних публікаціях:

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Костроміна Г.М. Знання – творчість – освіта. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка: Зб. наук. праць. – Київ. 2009. № 2(26). С. 60–64.

2. Костроміна Г.М. Від Сократа до Аристотеля: удосконалення людини через пізнання і знання. Філософія і політологія в контексті сучасної культури (Науковий журнал Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара). Дніпропетровськ. 2012. Випуск 4 (2). С. 84 – 89.

3. Костроміна Г.М. Людиноцентричність знання в досократівській філософії. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка: Зб. наук. праць. К. 2013. №1 (37). С. 40–46.

4. Костроміна Г.М. Філософська концептуалізація соціальної інтенції знання у формі категорій. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. К. 2018. Вип. 128 (1). С. 217–221.

5. Костроміна А.М., Черкасов С.М. О пам'яті по-філософски. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка: Зб. наук. праць. К. 2015. №2 (44). С. 50–61 (у співавторстві, авторський внесок складає 0,25 др.а. від загального обсягу 0,5 др.а.).

Статті у закордонних наукових виданнях:

6. Костромина Анна. Социально-философское исследование знания как условие осмысления современного общества. *Modern Science – Moderní věda*. Praha. 2017. № 6. С.48–57.

Інші публікації:

7. Костроміна Г.М. Методологічні моделі дослідження соціальних суперсистем. Матеріали наукових доповідей та виступів студентів, аспірантів, докторантів, викладачів «Дні науки» (9-10 квітня 1998 р.). К. 1998. С. 58–59.

8. Костроміна Г.М. Шляхи формування моделей культурної політики в Україні. Міжнародна науково-практична конференція «Contemporary art – нові території». К. 2005. С. 14–15.

9. Костромина А.М. Историческое обоснование роли университетов в европейском социально-культурном пространстве. «Творчість та освіта у вимірах ХХІ століття»: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (12-13 травня 2005 р., м. Київ). 2005. С. 104–106.

10. Костроміна Г.М. Реформування вищої освіти в Україні у контексті Болонського процесу «Сучасні проблеми управління»: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конференції (29-30 листопада 2005 р., м. Київ). 2005. С. 206–207.

11. Костроміна Г.М. Трансформації освіти в контексті кризи класичної моделі університету. «Творчість та освіта в інтелектуальних пошуках та практиках сучасності»: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 травня 2007 р., м. Київ). 2007. С. 136–137.

12. Костроміна Г.М. Проблема інновацій як визначального напрямку сучасної філософії освіти. «Сучасні проблеми управління»: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (29-30 листопада 2007 р., м. Київ). 2007. С. 209–210.

13. Костроміна Г.М. Проблема інновацій у контексті становлення нової парадигми філософії освіти. Філософсько-антропологічні студії` 2008. К. Дніпропетровськ. 2008. С. 133–139.

14. Костроміна Г.М. Інноваційні процеси в соціальній педагогіці. «Соціальна робота і сучасність: теорія та практика»: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (22-23 травня 2008 р., м. Київ). 2008. С. 40–41.

15. Костромина А.М. Диалектика относительных пределов абсолютного противопоставления полярных противоположностей. ««Матеріалізм і емпіріокритицизм» - шедевр світової філософської думки»: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 листопада 2008 року). К. 2008. С. 117–119.

16. Костроміна Г.М. Знання як творчість у філософії І. Канта. «Творчість як корисне здійснення блага через істину у красі»: матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції (14-15 травня 2009 р., м. Київ). 2009. С. 89–90.

17. Костроміна Г.М. Руйнація класичного університету як вияв кризи. «Марксизм та сучасність: системна криза передісторії як предмет філософської рефлексії»: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (5-6 листопада 2009 р. м. Київ). 2009. С. 229–231.

18. Костроміна Г.М. Розв'язання проблеми міждисциплінарного синтезу гуманітарних дисциплін як необхідна умова підготовки фахівця в системі технічної освіти. «Менеджмент якості освіти і новітні технології навчання у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору»: матеріали VII Міжнародної науково-методичної конференції (20-21 травня 2010 р., м. Київ, Україна). 2010. С. 57 – 59.

19. Костромина А.М. Наука и образование как источники развития Кубы. «Благодарная Украина – благородной Кубе»: материалы Международной научно-практической конференции (03-04 ноября 2010 г., г. Киев, Украина). 2010. С. 85 – 87.

20. Костроміна Г.М. Поняття «космос» у становленні світоглядної цілісності свідомості. «Від посмішки Джоконди до посмішки Гагаріна (до 50-річчя від дня польоту в космос Ю.О. Гагаріна)»: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (07 квітня 2011 р., м. Київ). 2011. С. 106.

21. Костромина А.М. Становление философии творчеством. «Творчість як основний ресурс відродження України»: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (12-13 травня 2011 р. м. Київ). 2011. С. 133.

22. Костроміна Г.М. Управління інноваційними проектами в освіті – аксіологічний аспект. «Сучасні проблеми управління: перспективні ідеї та технології»: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (01 – 02 грудня 2011 р.). К. 2011. С. 216–217.

23. Костроміна Г.М. Нескінченність Всесвіту і знання в космології Миколи Кузанського. «Космологія та космонавтика: історія та перспективи»: матеріали Всеукраїнської наукової конференції (18 травня 2012 р., м. Київ, Україна). 2012. С. 51–53.

24. Костромина А.М. Целостность личности как источник научного творчества. «Творчість як спосіб буття свободи»: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції (16 травня 2013 р., м. Київ). 2013. С. 96–97.

25. Костроміна Г.М. Сьогодні в образі «нового середньовіччя». «Марксизм та сучасність: політекономічний, філософський та соціологічний виміри глобальної кризи (до 100-річчя виходу книги Рози Люксембург «Накопичення капіталу»)». К. 2013. С. 196–197.

26. Костроміна Г.М. Модель управління знаннями І. Нонакі та Х. Такеучі. Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні проблеми управління: виклики інформаційної епохи» (2013 р. м. Київ). 2013. С. 160–162.

27. Костроміна А.М. Знание и деятельность – образование для каждого. «Э.В. Ильенков и проблемы образования»: материалы XVII Международной научной конференции «Ильенковские чтения». (Москва, 27-28 марта 2015 года). М. 2015. С. 186–192.

28. Костроміна Г.М. Знання–діяльність–творчість. «Творчість у філософських вимірах»: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (14-15 травня 2015 р., м. Київ). 2015. 187 с.

29. Костроміна Г.М. Знання і нова інформаційна культура навчання. «Сучасні проблеми управління: діалектика централізації та децентралізації»: матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 10 грудня 2015 р.). 2015. С. 144–146.

30. Костроміна Г.М. До питання про єдність творчості та наукового пізнання. «Людяність творчості як творчість людяності»: матеріали XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції (25 травня 2017 р., м. Київ). 2017. С. 186–187.

АНОТАЦІЇ

Костроміна Г.М. Філософська концептуалізація соціального потенціалу знання у векторі сталого розвитку суспільства. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Київ, 2019.

У дисертації здійснено філософську концептуалізацію соціального потенціалу знання у векторі сталого розвитку суспільства.

Соціально-філософський теоретико-методологічний рівень дослідження знання як соціального феномену в його філософських вимірах в контексті пошуку стратегій розвитку сучасного суспільства дасть змогу розкрити соціальний потенціал знання та забезпечити його використання, перетворити його можливості на дійсний сталий розвиток суспільства.

Соціальний потенціал знання актуалізується через його функціонування в усіх сферах життєдіяльності соціуму і розкривається в процесі його імплементації через інституційні організаційні форми: освіту, науку, інженерію. Але для того, щоб соціальний потенціал знання зміг актуалізуватися, знання має набути категоріальної форми. Знання у формі категорій створює необхідні передумови для самовідтворення і забезпечення

суспільного саморозвитку на основі реалізації можливостей і використання наявних у знанні ресурсів.

Розвиток науки і продукування теоретичного знання у єдності з освітою та інженерією має отримати випереджальний характер і бути спрямованим у майбутнє, задавати стратегію і відкривати перспективи подальшого розвитку суспільства.

Ключові слова: знання, теоретичне знання, соціальний потенціал знання, категорійна структура знання, актуалізація соціального потенціалу знання, наука, освіта, інженерія, сталий розвиток.

Костромина А.М. Философская концептуализация социального потенциала знания в векторе устойчивого развития общества. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. – Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского», Киев, 2019.

В диссертации осуществлена философская концептуализация социального потенциала знания в векторе устойчивого развития общества.

Социально-философский теоретико-методологический уровень исследования знания как социального феномена в его философских измерениях в контексте поиска стратегий развития современного общества позволяет раскрыть социальный потенциал знания и обеспечить его использование для устойчивого развития общества.

Социальный потенциал знания актуализируется через его функционирование во всех сферах жизнедеятельности социума и раскрывается в процессе его имплементации через институциональные организационные формы: образование, науку, инженерію. Но для того, чтобы социальный потенциал знания смог актуализироваться, знание должно приобрести категориальную форму. Знания в форме категорий создает необходимые предпосылки для самовоспроизводства и обеспечения общественного саморазвития на основе реализации возможностей и использования имеющихся в знании ресурсов.

Развитие науки и теоретического знания в единстве с образованием и инженерією должно получить опережающий характер и быть направленным в будущее, задавать стратегію и открывать перспективы дальнейшего развития общества.

Ключевые слова: знание, теоретическое знание, социальный потенциал знания, категориальная структура знания, актуалізація соціального потенціала знання, наука, образование, инженерія, устойчивое развитие.

Kostromina G.M. Philosophical conceptualization of social potential of knowledge in the vector of sustainable development of society. - Manuscript.

Dissertation for the degree of PhD in Philosophical sciences, specialty 09.00.03 – Social Philosophy and Philosophy of History. – National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv, 2019.

The philosophical conceptualization of the social potential of knowledge in the vector of sustainable development of society is carried out.

The studies of knowledge as a social phenomenon in its philosophical dimensions in the context of searching for strategies of the development of modern society are more often built as a departure from the special-scientific theoretical and methodological foundations most often in the sphere of epistemological problems. In the modern research space of social philosophy and philosophy of the history of knowledge research, the study of knowledge and cognition is almost not presented. It is the socio-philosophical theoretical and methodological level of research that enables to reveal the social potential of knowledge and ensure its usage, to turn it into a real sustainable development of society.

The social potential of knowledge is actualized due to its functioning in all spheres of social life and is revealed in the process of its socio-cultural lensing and implementation through institutional organizational forms. But for the actualization of social potential of knowledge, the knowledge must acquire a categorical form. Knowledge in the form of categories creates the necessary background for self-reproduction and ensuring social self-development on the basis of the realization of opportunities and the use of available knowledge resources.

The development of science and production of scientific knowledge in unity with education and engineering should get a proactive character and be directed into the future, to set the strategy and open the prospects for further development of society, to act as a projection of socio-historical progress. Progress in the development of man and society, the state of culture in society, the pace of economic, political and social growth in our time depend on the dynamics of this innovative development. The innovative function is in social and cultural change, the implementation, creation of an innovative economy is increasingly dependent on the combination of education, science, engineering, integration of knowledge with technology and technology. The unity of science, education, engineering, the mastery of scientific knowledge, together with the preparation for their further practical application, appears as a strategic resource of social development, and therefore should be an indisputable state priority. The growth of the role of scientific knowledge in contemporary social transformations is determined by globalization processes, the strategy of formation of knowledge-based society, the course on sustainable development, international processes of technology exchange, innovation and communication products.

From the philosophical conceptualization of the social potential of knowledge, it follows, firstly, that the deduction of knowledge from the system of connections of social reality (the direct form of its existence) and its embodiment into the theoretical form of conceptual thinking (the indirect form of its existence); and secondly, the theoretical development of the social potential of knowledge takes place in the logic of concepts; thirdly, social potential of knowledge returns to social reality as an intermediary – the method and means – its transformation, so the realization of knowledge in its social development.

Actualization of social potential is initially directed from social relations to their transformation into categories in their logical terms with the help of concepts. Later it goes in the opposite direction – from categorical thinking, from theoretical consciousness to the introduction of knowledge and its social embodiment. Consequently, from these oppositely directed movements from social life to its special expression and in the further reverse return to reality in the process of social transformation, a complete social cycle of production, storage, exchange, processing and introduction of knowledge is formed.

This cyclic movement/circulation is also a transfer of knowledge from practice to theory, and in the future – from the development of theory is again the transition to practice, but already grounded by theory. Getting away from practice to the sphere of theoretical comprehension and transformation of knowledge in an ideal plan there is a development of social activity, which is becoming more common, integrated, conscious, managed, organized and expedient. The mediation of the scientific-theoretical form in the transfer of knowledge provides this process with the creative impulse that gives the innovation and the generation of new historical methods of social development, changes its character and strategy. The metamorphosis of knowledge in the process of social transformation includes engineering, education, science as means and forms through which the social potential of knowledge is actualized, implemented, embodied into social development. As social institutions and organizational forms of generation, processing, transformation and knowledge, they act as peculiar social transformers, converters of knowledge into social development in general, and particularly scientific knowledge in the innovative provision of sustainable development.

Consequently, knowledge carries out its own specific circle, turnover, cycle, in which a special role belongs to theoretical knowledge, which eventually becomes the form of scientific theory, before becoming a guide for practical action in social processes and changes. Knowledge comes from a social basis and then returns to it again for the conscious and controlled transformation and development.

The processes of production, reproduction, growth and functioning of intellectual potential depend on the assimilation of the methods of theoretical thinking at the category level, and also on the basis of innovative development.

But this connection is extremely important to intensify to ensure the sustainable social development.

Key words: knowledge, theoretical knowledge, social potential of knowledge, category structure of knowledge, actualization of social potential of knowledge, science, education, engineering, sustainable development.